

Nye øjne på religion i udstillinger

Af Anneken Appel Laursen og Shaymaa Ahmad Najjar

Denne artikel undersøger, hvad der sker, når levet religion sættes på museumsansattes dagsorden i Den Gamle By. Inviterede gæsters erfaringer indsamles. De deles med museets ansatte for at undersøge, om gæsters erfaringer kan fungere som øjenåbnere, i forhold til at de ansatte kan finde veje til at inddrage religion i formidlingen af det levede liv? Artiklen er en procesbeskrivelse, hvor der løbende vil blive reflekteret over fordele og ulemper ved de forskellige fremgangsmåder.

Indledningsvis præsenteres det forberedende arbejde, hvor ansattes viden og lyst til at tale om levet religion testes. Desuden undersøges Den Gamle Bys eksisterende udstillinger for religiøse symboler som et forsøg på at erfare, om et museum kan blive opmærksom på eksisterende religiøse genstande eller symboler, hvis udstillingerne bliver gennemgået med et fokuseret blik.

Dernæst kommer udstillingerne og museumsgæsterne i fokus, hvor der igennem to runder inviteres forskellige grupper til at opleve udstillinger og til at tale om det, de oplever. I første runde inviteres plejehjemsboere og ansatte fra plejehjemmene, hvor de også inviteres til at tale om udvalgte genstande, som de får i hænderne. Anden rundes gruppebesøg skifter fokus til julen, hvor en række inviterede personer sammen oplever juleudstillinger og deler deres oplevelser og tolkninger af det, de ser.

Afslutningsvis præsenteres erfaringer fra gruppebesøgene i juleudstillingerne for ansatte, der alle er involveret i formidlingen af julen i Den Gamle By. Formålet er at undersøge, hvordan museumsansatte tager imod museumsgæsters oplevelser af museets juleudstillinger, og hvad de eventuelt kan bruge indsigterne til. Kan museumsgæsters oplevelser og erfaringer fungere som katalysator for museumsansattes erkendelsesproces, i forhold til at religion bliver en del af formidlingen af levet liv?

Artiklen kommer ikke med egentlige konklusioner på, hvordan religion bliver en del af Den Gamle Bys formidling, men snarere implikationer på en mulig udviklingsproces.

Sidst i artiklen er der udarbejdet en værktøjskasse, som er projektets erfaringer i kondenseret form, med ideer og spørgsmål til, hvordan man kan tage hul på en religionsdialog på museet. Håbet er, at denne værktøjskasse kan inspirere andre museer, der ønsker at lade religion være et perspektiv i deres formidling.

Den Gamle Bys eksisterende udstillings- og formidlingspraksis i relation til religion

Den permanente del af Den Gamle By rummer utallige udstillinger, der formidler danske hjem gennem 400 år. Der er fokus på det levede liv i de danske byer, som det materialiserer sig i udstillinger af totale interiører og gennem levende formidling med aktører i gader og i husene. I “Den Gamle By kan man gå tur i tiden” (www.dengambleby.dk). Der er fokus på emner som hverdagsliv, uddannelse og familie- og arbejdsforhold. Hovedparten af udstillingerne er uden glasmontrer, hvilket betyder, at museets gæster kan komme helt tæt på genstandene og opleve en nærhed som i *rigtige* hjem. I disse udstillinger sker der både en normalisering og en sekularisering ved at udstille uden for montre, hvor genstandene bliver sanselige og fysiske. Dette er modsat montren, der med sit glas lægger afstand til den besøgende og signalerer kostbare genstande (Schütze, 2014, 204).

Den Gamle By samarbejder med informanter i etablering af udstillinger, og museet har desuden gode erfaringer med at arbejde med ‘communities’ med fokus på brugerinddragelse omkring udstillingsopbygningen. Her er der høstet gode erfaringer med, hvordan udstillinger kan fungere som katalysator for dialog omkring det levede liv i danske hjem. Det gjaldt eksempelvis skabelsen af udstillingen af et dansk-somalisk hjem i 2016. Udstillingen viste, hvordan en helt almindelig dansk-somalisk familie lever i dagens Danmark. Den lykkedes med at skabe rum for dialoger mellem museet, de somaliske kvinder og museets gæster (Laursen m.fl., 2017, 80f.).

Tager man religionsbrillerne på, så er der ikke nogen interiørudstillinger, der umiddelbart formidler religion. Undtagelsen kan være op til jul, hvor mange af de udstillede hjem på museet iscenesættes med tidstypisk julepynt. Nogle gæster opfatter det som religiøs højtidsmarkering, for andre er det tradition. Der findes rundt om i udstillingerne genstande, der kan tolkes som eller have religiøs betydning, men dette foldes dog sjældent ud i formidlingen.

I museets gader møder man personale i dragt og med fortællinger og gøremål fra den tid de repræsenterer. De agerer som mennesker fra fortiden, og tidens verdenssyn og religion er en del af bagkataloget. Kokkepigerne i købmandsgården er dog især kloge på traditioner og praktiske gøremål. Man kan møde en 1800-tals præst, der ønsker forbigående ”Guds fred”.

Den Gamle By formidler borgernes historie gennem tiden. Museet fokuserer på madtraditioner, påklædning, samværsformer, kulturforbrug og hverdagspraksisser frem for religiøse ritualer (Buggeln m.fl., 2017, 199). Eksemplerne oven for viser, at betydningen og brugen af religion findes i museets formidling. Men der arbejdes ikke med en sammenhængende strategi i museets udstillinger om at få religionsperspektivet formidlet.

Levet religion – et uvant begreb

Der findes ikke særlig religionsfaglig baggrund hos de faste medarbejdere i Den Gamle By. Og de centrale begreber i religionsforskningen, levende og levet religion, er ret uvante begreber på museet. Et fælles og fagligt sprog omkring religion blandt museumsansatte mangler. Som igangsætter for at tale om religion på museet blev Center for Samtidsreligion, AU, inviteret til at gennemføre et kursus for en mindre gruppe museumsansatte. Kurset skabte større indsigt, men for flere var der stadig usikkerhed omkring forståelsen og anvendelsen af begreberne levende og levet religion i museumsarbejdet.

Der var behov for at afklare, om der bredt blandt museets ansatte var samme usikkerhed omkring forståelsen af religionsbegreberne og det at tale om religion. Var det muligt, og på hvilken måde ønskede de ansatte at tale om religion? Dette blev undersøgt over frokostbordet i kantinen, ved at spørgsmål vedrørende levet religion blev rejst over for dem, der tilfældigvis sad og havde frokostpause. Spørgsmål som: Kender du nogen, der beder bordbøn? Eller kender du nogen, der bruger at give en forsøvet babysko til barnedåb? De tilfældige ansatte svarede uforbeholdent. Dialogen kom til at handle om barndomsminder, bedsteforældre, nærmeste slægtninge og egne erfaringer. Det gav også anledning til at tale om fx juletraditioner, for bordbøn eller bordvers før julemiddagen var der mange, der kendte til. Der var ingen berøringsangst, når der blev talt om handlingerne som selve bordbønnen, vielsen, juleaften osv. Men det værdimæssige, der ligger bag, blev ikke berørt. Der var enighed om, at religionsperspektivet var interes-

sant, og uden at begreberne levende og levet religion blev nævnt, så viste begreberne sig konkret og nærværende i samtalerne som noget, de fleste ansatte kunne relatere sig til.

De uformelle samtaler viste, at der blandt ansatte er personlige erfaringer med levet religion, som de gerne deler. De har interesse for religion som emne, men hvor de gerne taler om handlinger, så bliver der ikke talt om den bagvedliggende mening med handlingerne.

Under nogle af frokostsamtalerne rejste ansatte spørgsmålet, om der overhovedet er religion at finde på museet? Ud over julens udstillinger som det åbenlyse var der så på de andre tider af året genstande, der kunne knyttes til religion? Der var enighed om, at der nok var kristne kors, bibler og salmebøger rundt omkring, men var der andre religiøse symboler?

En præst fra folkekirken blev inviteret med det formål at gennemgå Den Gamle Bys udstillinger for protestantiske symboler som et forsøg på at erfare, om et museum kan blive opmærksom på eksisterende religiøse genstande eller symboler, hvis udstillingerne blev gennemgået med et fokuseret blik (Paine, 2013, 68). Turen gennem udstillingen afslørede utallige religiøse symboler, både i form af konkrete genstande, men også i afbildninger på fx jernovne og skilderier. Det blev tydeligt, når der i perioder var et fravær af symboler, og at andre trådte i stedet. I kollektivet fra 1974 hænger Marx og Engels over flere senge, samme placering, hvor der tidligere har hængt et kors. Det afstedkom en overvejelse om, hvorvidt man kan tale om, at kommunismen kan betragtes ud fra et religionsperspektiv?

Læringen af rundturen blev, at i Den Gamle Bys udstillinger af hjem findes righoldige mængder af religiøse symboler og genstande, når man får et styret blik. En pointe, der blev understreget, da en ansat på museet med muslimsk baggrund tog samme tur rundt i udstillingerne. Det viste sig, at der i museets udstillinger er udstillet genstande fra lande, hvor den primære religion er islam. Genstandene er udstillet i det udstillede hjemms kontekst, måske bragt til landet som souvenir fra rejser. De er derfor løsrevet fra deres originale kontekst. Genstandene fremkaldte helt andre fortællinger om traditioner, skikke og levet religion. Midt i udstillingerne af danske hjem bidrager disse genstande til, at et andet 'verdensbillede' kan folde sig ud.

Erfaringen med de styrede blikke viste, at det har betydning at have nødvendig indsigt for at kunne aflæse andre fortællinger i de udstillede genstande, der vises med en bestemt fortælling for øje. I testene var fokus på religion, men det kunne også have været andre perspektiver. Besidder mu-

seet ikke selv nødvendig faglighed eller indsigt, så er det en enkel metode at invitere nogen, der har, for at få et allerførste indblik i, hvad udstillingerne også kan rumme. En sideeffekt af den åbne tilgang til andres indsigter var et mere fokuseret blik på religion også andre steder på museet, fordi der var sket en 'træning' af blikket.

Nye øjne på udstillinger af hjem:

Hvordan får vi museumsgæster til at tale om religion?

Det ovenfor skitserede er simple eksempler på, hvordan man kan åbne for dialog og blik hos museumsansatte omkring religion, når viden og erfaringer er små. Hermed var grunden lagt til at tage fat på det første undersøgelses spørgsmål: Hvordan opfatter museets gæster religion i museumsudstillinger? Erfaringer skulle indhentes ved at invitere særligt udvalgte grupper til at se udstillinger og herefter præsenteres for en række udvalgte enkeltgenstande. Begge dele med det formål at igangsætte samtaler om levet religion. Tilgangen skulle være så åben som mulig, i et ønske om, at museets ansatte styrede mindst muligt.

To grupper bestående af plejehjemsbeboere og ansatte fra plejehjemmet blev inviteret. Fokus skulle være på en dialog mellem generationer, hvor plejehjemsbeboerne repræsenterede den ældre generation og de ansatte den yngre generation. Oplægget til de to grupper var, at de sammen skulle besøge museet og tale om hverdag og fest. Levet religion blev ikke introduceret som begreb, da det var deltageres umiddelbare tanker og dialoger, der var genstand for opmærksomheden. Udgangspunktet var, at generationsforskelle ville skabe naturlig dialog omkring før og nu som en måde at nærme sig samtaler om religion på. Gruppernes stop i museets udstilling var kernefamiliens og kollektivets lejligheder i 1970'er-kvarteret, hvor de sammen undersøgte de to hjem. En museumsansat gav hvert sted en kort introduktion til, hvem der boede i lejlighederne. Herefter blev grupperne bænket om et kaffebord, hvorefter enkeltgenstande blev sendt rundt mellem deltagerne med henblik på at åbne op for samtaler om, hvad genstandene fik dem til at tænke på.¹

1. *De udvalgte genstande, der blev anvendt, var en forsølvet babysko, en vielsekring, et Dagmarkors, en salmebog, pengesedler og et forklæde. Der var også planlagt at præsentere julepynt i form af en lille kirke, men der blev ikke tid.*

Illustration 1: Den forsølvede barnesko var i udgangspunktet udtænkt som et eksempel på en genstand, der skulle lede tankerne hen på barnedåb. Traditionen med forsølvede babystøvler viste sig ikke at være direkte knyttet til gavegivning i forbindelse med dåb. Sølvskoen er ikke en del af museets faste udstillinger. Foto: Lorents Larsen, Den Gamle By

Det var hyggelige besøg, og alle havde en god oplevelse. Men samtalerne om levet religion blev ikke som forventet. Udstillingerne af hverdagshjem inviterede ikke af sig selv til samtaler om levet religion. Modsat hvad man kunne antage, så inviterede et fotografi af et brudepar, hvor bruden var klædt i hvidt og gommen i sort jakkesæt, ikke specielt til at tale om bryllupper, for det fyldte ikke hos gruppens deltagere. Den efterfølgende dialog over udvalgte genstande viste, at her var det også svært at føre samtaler om levet religion. En vielsesring fik samtalen ind på ægteskab, men det var med fokus på det praktiske: at kunne få en lejlighed, og derfor en hurtig tur på rådhuset. En plejehjemsbeboer fortalte, at hun og hendes søster var blevet gift samtidig, fordi det var mest praktisk.

En forsølvbet babysko, som efter sigende gives til barnedåb, den skik kendte ingen af de ældre. Den unge generation havde hørt om skikken, men diskuterede, hvad betydningen mon var med sølvskoen, som ikke gav mening for dem (Åbygård plejehjem, 2021).

Umiddelbar læring fra besøgene af plejehjemsgrupperne

Det giver bestemt mening at skabe rum for dialoger på tværs af generationer, også i regi af plejehjemsbeboere og ansatte, hvor alle aldre kan lære af hinanden. Men fokus i samtalen var planlagt til at skulle være om levet religion, og det viste sig vanskeligere. De udvalgte genstande, der var valgt ud fra en ide om, at de ville "tricke" religionsperspektivet, blev præsenteret ude af kontekst. Genstandene åbnede for tanker og erindringer hos deltagerne, der gik i mange retninger. Det handlede om det levede liv. For at lede samtalen i retning af levet religion blev den museumsansatte styrende og søgte svar ved at stille spørgsmål. Når der blev spurgt direkte, til eksempelvis om deltagerne havde kendt til at bede bordbøn, så blev både erfaringer fra primært barndom og deres bevidste stillingtagen som voksne italesat. Der blev derved tale om en mere traditionel museumsoplevelse, hvor en guide formidler indsigt og definerer slagets gang. Formålet med plejehjemsbesøgene var stik modsat, hvor udstillinger og genstande skulle sætte gang i dialoger omkring levet religion, uden indblanding.

Erfaringen blev derfor, især hvad angår de udvalgte genstande: De fysiske genstande, som var udvalgt som værende gode objekter til at skabe dialog om levet religion, skabte ikke af sig selv dialoger med et religionsperspektiv. De initierede andre (gode og meningsfulde) samtaler. Genstandene var måske ikke udvalgt godt nok. Måske var emnet religion ikke væsentligt for deltagerne, eller også var der en manglende lyst til at tale om religion. Måden, hvorpå besøgende responderer på religiøse genstande, afhænger af deres religionsregistre eller mangel på samme (Paine, 2013, 116).

Overvejelsen er derfor, hvornår genstande åbner for personlige fortællinger med et religionsperspektiv. Afsættet for udvælgelsen var, at materiel religion er genstande, der relaterer sig til religion eller religiøse emner. De er ikke i sig selv religiøse, men kan vække religiøse følelser (Schütze, 2014, 101). Religionsforskeren Crispin Paine omtaler endvidere tre måder, hvorpå genstande kan rumme informationer: iboende, ydre og tilskrevet (ascribed). Et eksempel på en genstand med tilskrevet information kan være bedstefars ur, der efter bedstefarens død minder os om ham og døden (Paine, 2013, 15).

En vielsesring er i teorien en god katalysator for fortællinger om levet religion i form af et kirkebryllup, men hvis deltagerne forbinder det med praktik, fx et rådhusbryllup og egen lejlighed, så opstår snakken om religi-

on ikke. Erfaringen blev, at materialitet ikke nødvendigvis åbner for samtaler om immaterielle værdier. Ikke overraskende, for museumsgæsters oplevelse af genstande afhænger af den enkeltes agenda, behov og præferencer. De har deres personlige værktøjer til at forstå det, de ser, og dette er med til at definere den samtale, der måtte finde sted (Hein, 2006, 347. Buggeln m. fl., 2017, 83).

Skift i fokus: fra hverdagsliv til jul

Besøgene af plejehjemsgrupperne indikerer, at Den Gamle Bys formidling af almindelige hjem, både gennem totaludstillinger og enkeltgenstande, ikke oplagt fungerer som katalysator for museumsgæsters dialoger omkring levet religion. Ved at tilskrive eksempelvis bryllupsbilledet og vielsearringen religiøse symbolværdier var det forventningen, at genstandene, oplevet direkte og uden formidling, ville medføre dialog og samtale mellem deltagerne om levet religion. Den udtænkte katalysatoreffekt, at udstillinger af hjem og genstande kunne initiere dialog om religion, udeblev. Det var nødvendigt med en mere eksplicit agenda.

Ved at tage afsæt i konkrete udstillingselementer, hvor der er en klarere sammenhæng mellem udstillingens indhold og religion, så ville der skabes grundlag for større genkendelse hos deltagerne (Schütze, 2014, 193). En sådan sammenhæng findes i Den Gamle By, der hvert år pynter museets udstillinger af hjem op, så udstillingerne afspejler tidstypisk fejring af julen. Det er en af museets helt store sæsoner. Museets gæster kan, ud over at se udstillingerne, der formidler dansk julehistorie, også spise, drikke, købe og på anden vis opleve julens glæder.

Baggrund: Den Gamle Bys formidling af jul som tradition

Den Gamle By har siden 1951 haft julen som en årlig tilbagevendende formidlingsindsats. Det har siden udviklet sig til at være en af de helt store satsninger, hvor omkring 130.000 gæster besøger museet i juleperioden.² Udstillingerne er de samme totale tableauer af hjem, men nu med fokus på

2. Når der ikke er coronakrise.

tidstypiske juletraditioner, der lægges som et lag oven på de eksisterende udstillinger. Skiltningen består af et kortfattet hovedskilt, der beskriver, hvad tableauet viser. Der er totalt fravær af lange forklarende tekster, og gæsterne går selv på opdagelse i interiørerne, hvor julen “bare er”.

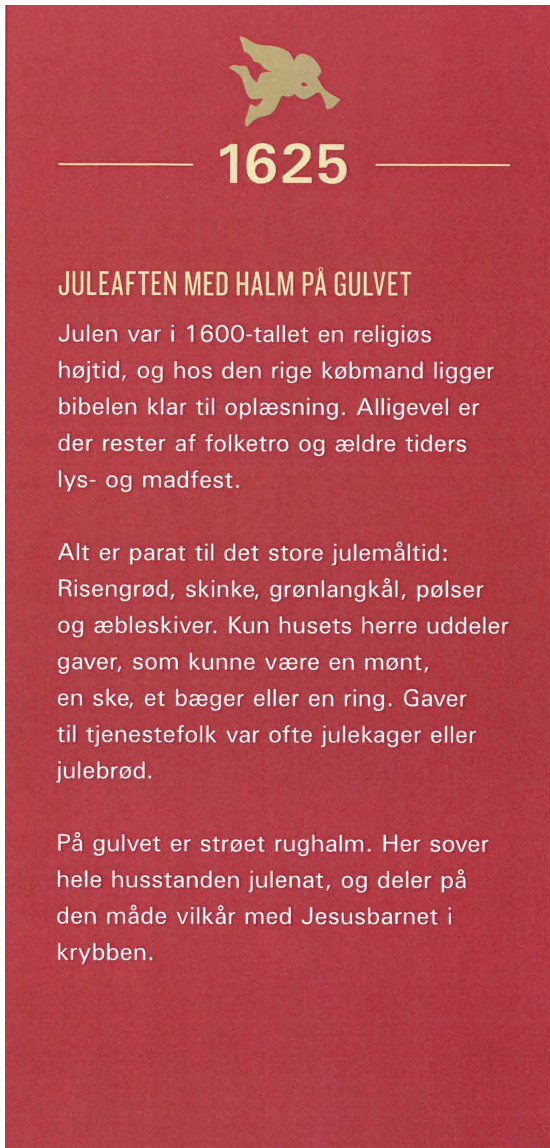

Illustration 2: Der er i alt 21 skilte af denne type placeret ved juleudstillingerne i Den Gamle By. 4 af dem formidler et religiøst perspektiv. De øvrige skilte fokuserer på traditioner. Foto: Den Gamle By

Den Gamle By formidler traditioner: *Oplev 400 års juletraditioner*, står der på al marketingsmateriale. Og i baggrundsmaterialet til medarbejderne, der er udarbejdet af den tidligere og nuværende juleinspektør, står der i indledningen:

Julen i Den Gamle By 1625-1974

Målet med Jul i Den Gamle By er at fortælle og vise, hvordan og hvornår de enkelte elementer i den moderne danske juletradition er opstået. ... En del af udstillingerne er bygget op som øjebliksbilleder. Nogle steder ser man forberedelserne til julen, andre steder er man havnet midt i festen, og andre steder igen ser man stuen, som festdeltagerne netop har forladt. (Ingvorsen m.fl., 2019, 1)

Ved beskrivelserne af de enkelte udstillinger i baggrundsmaterialet kan der være oplysninger om den religiøse baggrund for det udstillede scenarie, eller der gives kulturhistoriske data, som for eksempel at præsterne var meget imod 1700-tallets julestuer. Religion og kristen kulturhistorie indgår som en del af de museumsansattes viden, selvom det er traditionerne, der er i fokus i forbindelse med formidlingen.³

Nye øjne på juleudstillinger:

Hvordan får vi museumsgæster til at tale om religion?

Ved at fokusere på den danske jul, der er allestedsnærværende og ikke mindst formidles i stor skala i Den Gamle By, blev der inviteret en bred skare af både museumsvante og ikke-museumsvante gæster i form af en række mindre grupper til at besøge museet. Forventningen var, at alle inviterede på den ene eller anden måde var bekendt med den danske jul.

I alt besøgte syv grupper museet. Fokus i udvælgelsen var at få forskellige *øjne* på udstillingerne, dog at der skulle være en vis sammenlignelighed mellem grupperne. Derfor blev der inviteret fokuseret i form af forskellige trosretninger, herunder ikke-troende. Derudover var der fokus på diversi-

3. Den Gamle By er ikke anderledes end mange museer, hvor myter, symboler og ritualer anvendes som forklaring i stedet for religion. Muligvis af respekt for viden-skaben (Buggeln m.fl., 2017, 45).

tet, også i forhold til deltagernes forudgående kendskab til museets juleudstillinger.

I valget af små fokusgrupper var det af væsentlig betydning, at museumsbesøg er en social oplevelse, hvor en gruppes sociale dynamik er vigtig i forhold til læringen og oplevelsen af besøget (Wollentz m.fl., 2021,12). Derfor var det et kriterie, at de enkelte gruppers deltagere kendte hinanden.

Alle deltagere skulle inviteres som eksperter (på eget liv), og deres udsagn i forbindelse med besøget på museet ville være afgørende elementer i det videre arbejde i projektet. Formuleringen af invitationen var derfor central: Vi ønskede hjælp til at gøre museets udstillinger bedre. De potentielle deltagere blev oplyst om, at julens udstillinger ville være i fokus, og at museet ønsker at være for *alle*. De fik også at vide, at museet var med i et nationalt projekt om religion og ikke-religion på museer. Deltagerne ville få gratis adgang til museet og traktement i Gæstgivergården, som tak for hjælpen. Alle grupper blev rekrutteret gennem egne professionelle og personlige netværk, med risiko for forudindtagethed. At der blev kvitteret for indsatsen med fribillet og forplejning, har også medvirket til en positiv stemning for projektet og museet. Det var det muliges kunst.

Grupperne blev: ældre kvinder fra Nørremarkskirken i Vejle, unge og voksne kvinder og mænd fra den katolske Vor Frue menighed i Aarhus, somaliske-danske kvinder, der havde deltaget i opbygningen af udstillingen *Et somalisk hjem i Danmark* og med et stort kendskab til Den Gamle By, pensionerede havnearbejdere fra Aarhus, en ung dialogtrænet kristen-muslimsk kvindegruppe, midaldrende arabisk-danske mænd og en gruppe kulturkristne og holdningsstærke kvinder.

I forberedelsen af besøgene indgik det at få konkret indsigt i formidlingen i udstillingerne, herunder Den Gamle Bys omfattende baggrundsmateriale, der anvendes af museets ansatte. Der blev udvalgt en række stop, som alle grupper så vidt muligt skulle opleve på deres tur rundt i udstillingerne, primært Borgmestergården, der formidler de ældste tider, og 1970'er-kvarteret. Dette med en forventning om, at det i den efterfølgende proces ville sikre et vist sammenligningsgrundlag.

Roller som vært for grupperne blev diskuteret for at sikre selvindsigt i egen tilstedeværelse under besøgene. Under gruppernes besøg skulle den museumsansatte ideelt set fungere som passiv guide og fluen på væggen. Da fokus var religion, ville der lejlighedsvis blive samlet op eller spurgt ind til det, der blev talt om, for at sikre den nødvendige forståelse. Der ville

være tale om en balancering mellem på den ene side at stille grupperne så frit som muligt og på den anden side at sikre et materiale, der kunne bruges i den efterfølgende proces. Denne semistyring skyldes tidligere erfaringer med plejehjemsgrupperne. Under gruppens refleksion over kaffen skulle den ansatte derfor mediere samtalen, med afsæt i det, der var blevet diskuteret undervejs.

Under rundturen ville samtalerne ikke blive optaget, dels for at sikre et så 'naturligt' besøg som muligt, og dels af juridiske hensyn til øvrige gæster i udstillingerne. Der blev til gengæld udarbejdet en kort log af hver rundtur i udstillingerne, og den efterfølgende dialog over kaffen blev optaget og siden transskriberet. Transskriberingen skulle være en væsentlig kilde til processens sidste fase, der rummede vidensdeling og dialog med ansatte på museet.

Umiddelbar læring fra besøgene i julens udstillinger

Museumsgæster bidrager selv til at konstruere deres besøg. Så ét er, hvad museet formidler, noget andet er gæsternes personlige baggrund og erfaringer, der i sidste ende former deres oplevelse. De amerikanske forskere John H. Falk og Lynn D. Dierking understreger endvidere betydningen af en gruppes sociale dynamik, for hvordan museumsbesøget opleves (Falk og Dierking 1992, 1-7). Der var derfor en forventning om, at grupperne ville opleve og diskutere udstillingerne på individuel vis.

Der blev tale om syv meget forskellige besøg: Personlige erfaringer og indsigter *var* betydende for både den måde, de enkelte grupper oplevede udstillingerne på, og hvad der blev omdrejningspunkter for den indbyrdes dialog. Der var emner, der gik igen på tværs af grupperne. Men der var også tolkninger af det udstillede, som i den grad har givet stof til eftertanke omkring det, museumsansatte synes er indlysende formidling, og hvordan det egentlig opleves af museumsgæster.

Fælles for de fleste grupper var, at udstillingerne åbnede for minder fra barndommen. Nogle beskrev, hvordan deres barndomsjul havde været i forhold til traditioner og deres følelser knyttet til juletiden. De responderede, som gæster normalt vil gøre, under et museumsbesøg (Schütze, 2017, 116).

Stort set alle grupper efterlyste elementer, som de fandt hørte julen til, men som de syntes manglede i udstillingerne: juleudsmykning af særlig betydning, for eksempel i form af engle, julekrybber og Jomfru Maria. For kvinderne fra Vejle, katolikerne og de arabiske mænd forekom det som en selvfølge, at julen er en religiøs højtid. Det var tydeligt, at det var ud fra deres personlige opfattelser af, hvad der symboliserer julen som højtid, at de efterspurgte det, de syntes manglede.

Deltagernes baggrundsviden, incitament, individuelle referenceramme m.v. blev brugt som filter for det, grupperne så og diskuterede (Buggeln m.fl., 2017, 63). Det kunne være måden, egne højtider festligholdes på. Eksempelvis fandt de somaliske kvinder, at den danske familiejul var meget langt fra den fest, en så vigtig begivenhed som julen burde være. Højtider handler for kvinderne om et bredere fællesskab, der både kan inkludere venner, venners børn og naboer, langt fra en klassisk dansk fællesskabsforståelse.

Flere grupper kommenterede også på museets formidlingsvalg, og hvad det betød for den samlede formidling af julen. Eksempelvis er der udstillet en række forskellige juletræer i 1974-bydelen. De kulturkristne kvinder syntes, at de så ens ud. De savnede en diversitet i formidlingen, for som de bemærkede, holder ikke alle jul på samme måde, men at det for dem så sådan ud i udstillingerne. De bemærkede endvidere, at det var godt, at museet formidlede julens traditioner, men i forlængelse af den konstatering så udspandt der sig en dialog om, at: "... hvis man skal være tro mod, at man nu pynter op her, så skal man jo sådan set i den der tyrkiske gøre noget, når der er Eid" (Gruppebesøg, 2021). De foreslog endvidere, at der i udstillingerne gives plads til de mange østeuropæere, der er flyttet til Danmark.

I flere grupper blev det eksplicit diskuteret, om det var vigtigt *også* at formidle, at julen kan betragtes som en religiøs højtid. Det mente i særdeleshed den somaliske, katolske og dialogtrænede gruppe, at det var. Den somaliske gruppe mente, at det var ekstra vigtigt at formidle julens religiøse dimension, da de oplevede, at der i Danmark kan være en tendens til at se religion som en potentiel kilde til konflikt. At nogle mennesker trækker religionskortet, for at lægge afstand til andre mennesker: "... Det er vigtigt at sige det. Det her er religion ... Folk skal adskille deres egne personlige agendaer. Øh ... Eller hvad man kan sige. Der er nogen, der misbruger det. Misbruger religion." (Gruppebesøg 2021). For de somaliske kvinder er det vigtigt, at museet taler om religion i historisk perspektiv, så museets gæster

kan erfare, at religion er noget andet og mere – og ikke blot en trussel. At museet har et ansvar og kan medvirke til at præge debatterne i samtiden.

Også blandt de dialogtrænede kvinder udspandt der sig en dialog om det religiøse aspekt af julen, og om at det religiøse har plads i eksempelvis gå-gadens udsmykning: “Jeg synes, det er fedt, det (religiøse) kan have plads ved siden af Coca Colas julemand” (Gruppebesøg 2020).

Ovenstående er et lille udpluk af de dialoger og udsagn, som udspandt sig i de syv grupper. Spørgsmålet er, hvordan deres indsigter kan bidrage til udvikling af Den Gamle Bys formidling af religion som et perspektiv på det levede liv, som er museets kerneformidling?

Besøgene i julens udstillinger viste, at de kunne fungere som afsæt for samtaler i grupperne om religion, men der blev også talt om meget andet, der lå grupperne på sinde. Personlige erfaringer, barndomsminder, verdenssyn osv. var bestemmende for oplevelserne og samtalerne. Visse tolkninger af det, deltagerne så, var ganske anderledes, end hvad der er museets intention med formidlingen.

Kan museumsansatte lære noget af museumsgæsters oplevelser af julens udstillinger og ikke mindst deres udsagn og tolkninger af det, de ser? Ved at dele de umiddelbare og rå erfaringer fra gruppernes besøg med ansatte, der alle er involveret i formidlingen af julen i Den Gamle By, blev der lejlighed til en sidste trykprøve.

Workshop med ansatte i Den Gamle By

Andet undersøgelsesspørgsmål om, hvorvidt museumsansatte kan lære af museumsgæsters oplevelser, blev afprøvet i en workshop med museets juleinspektør, leder af skoletjenesten, en formidler fra skoletjenesten/levende historie samt lederen af aktørteamet. De fire inviterede indgår alle som fagpersoner i museets formidling af julen og var derfor inviteret som eksperter på området. Med afsæt i datamaterialet fra de syv gruppers besøg skulle det undersøges, hvordan fagpersonerne responderede på oplevelser og erfaringer, som grupperne havde haft i udstillinger om julen.

Workshoppen bestod af to runder og en afrunding. Første runde havde fokus på udsagn fra de syv grupper, og hvordan workshopdeltagerne ville reagere på udsagnene. Anden runde satte fokus på det at være ansat og forholdet mellem faglighed og personlige værdier, med særligt fokus på

julen. Som afrunding blev spørgsmålet rejst, om der var opstået nye indsigter i relation til religion som perspektiv.

Som baggrund for første runde med udsagn fra grupperne, blev workshopdeltagerne indledningsvis introduceret for baggrunden og omstændighederne for det indsamlede datamateriale. Deltagerne blev herefter bedt om at forholde sig til udsagnene, samt dele deres refleksioner og tanker i forbindelse med udvalgte citater fra transskriberede interviews. Citaterne var på forhånd delt op i en række temaer:

- 1) Måder, hvorpå gruppedeltagerne oplever Den Gamle Bys formidling af julen som højtid i Borgmestergården (der formidler de ældste tider) og 1970'er-kvarteret
- 2) Hvad det for gruppedeltagerne vil sig at fejre en højtid, heraf oplevelser af genkendelighed eller mangel på samme i forbindelse med udstillinger om julen
- 3) Holdninger blandt gruppedeltagerne, om man skal vise sin tro, eller om man ikke skal
- 4) Gruppedeltageres overvejelser om, hvilke narrativer museet kan rumme?

Den efterfølgende runde tog afsæt i det overordnede spørgsmål: Hvordan de som ansatte formidler julen i Den Gamle By? Dialogen blev faciliteret gennem en række underspørgsmål, som var blevet forberedt på forhånd. Workshopdeltagerne trak på skift en seddel, læste højt og satte selv gang i dialogen.

Spørgsmålene lød:

- Hvorfor er det vigtigt at formidle juletraditioner?
- Har dit eget forhold til julen betydning for den måde, du formidler jul i DGB?
- Er uddannelsen afgørende for, hvilke valg man tager, når man skal formidle jul?
- Er det vigtigere at formidle julen end andre højtider, og hvorfor?
- Er der forskel på højtiderne, og hvordan man kan formidle dem på museer?
- Er der noget I ikke vil formidle i DGB? Og hvorfor?

Formålet var at give mulighed for refleksion omkring betydningen af faglighed og personlige værdier, når museet formidler jul. Som Laura Maria Schütze konkluderer i sin ph.d.-afhandling om religion og museer, så har det betydning, hvilken faglig og personlig baggrund den museumsansatte har, i forhold til hvilke valg der bliver taget omkring formidlingen af religionsperspektiver:

At museal praksis er en social praksis, der afspejler og producerer bestemte opfattelser af verden. At denne produktion af verden er afhængig af museumspersonalets faglige baggrund og personlige overbevisning, er måske ikke en overraskende konklusion. (Schütze 2014, 251)

Som afslutning på workshoppen fik workshopdeltagerne stillet spørgsmålet: Kan det, I har diskuteret og erfaret, få indflydelse på den måde, museet formidler levet religion?

Umiddelbar læring fra workshoppen

Workshoppen afslørede en umiddelbar lyst til at tale om, hvordan museets udstillinger egentlig opleves og anvendes af gæster. De udvalgte udsagn viste sig ind imellem svære at forstå, ikke kun pga. af talesproget, men også fordi perspektiverne var uventede for workshopdeltagerne. Eksempelvis omtalte en af julebesøgenes deltagere konsekvent Borgmestergården som kirke. Inspektøren overvejede, at der var tale om en spejling, at vedkommende gik efter det, der betød noget særligt for vedkommende. Andre i workshoppen fandt dog en anden årsagsforklaring: En gine i 1625-stuen, der har pibekrave som nutidens folkekirkepræst. Det fik lederen af skoletjenesten til at bemærke, at af samme grund fortalte hun altid elever, der var der i undervisningssammenhænge, at der ikke er tale om en præst, men højeste mode på den tid, og at det i dag er blevet en 'uniform'. Hun kommer således forudindtaget til livs ved at formidle, at der netop ikke er tale om en præst. Almindelige gæster, der besøger museet uden guide eller underviser, er overladt til deres egen forståelse, og dermed kan Borgmestergården opleves som en kirke.

En overraskende erkendelse i workshoppen var, at dét, de som fagpersoner ser som nuancer i de historiske fortællinger, slet ikke bliver set sådan af museumsgæster. Som inspektøren formulerede det, så har museet ti forskellige hjem med forskellige juletræer (i 1970'er-afsnittet), og hun ser

Illustration 3: Juletræerne står i henholdsvis kernefamiliens og pensionistægteparrets lejligheder i 1974-bydelen. Der er mange lighedspunkter i brugen af julepynt, men der er også forskelle. Foto: Den Gamle By

mange nuancer, “men det er lidt vildt, at det ikke ses” (Workshop, 2021). Det overraskede, at det udefra kan se ens ud. I forlængelse heraf blev det problematiseret, at hvis man skulle fremhæve alle nuancer, så ville der blive tale om en meget omfattende formidling i udstillingerne.

På spørgsmålet om, hvorvidt der var noget workshopdeltagerne ikke ville formidle i DGB, var svaret både ja og nej. Konkret nævnte de samfundets bagsider, men så alligevel, blot det ikke var hele tiden. Flere af grupperne fra julebesøgene havde netop talt om julens bagside, at julen ikke altid er forbundet med hygge, men også fattigdom, afsavn, travlhed og strid. Disse udsagn blev præsenteret i workshoppen, hvor der skete noget uventet, som dagsorden ikke lagde op til: Workshopdeltagerne gik straks i gang med konceptudvikling. De anerkendte umiddelbart gruppernes udsagn om julens bagsider og diskuterede straks både julens bagsider som emne og formidlingsmulighed. Skulle man lave om på eksisterende udstillinger eller lave nyt? Der blev argumenteret for og imod. De udpegede en baggård på museet som et sted, der ville være egnet til formålet.

Et vigtigt greb for de fire deltagere er muligheden for at flytte emner i tid, hvilket giver mulighed for at formidle en virkelighed i "gamle dage", der også er relevant i dag. Som formidleren formulerede det: "Den [julens bagside] er nemmere at fortælle på afstand. Det er nemmere med den lille pige med svovlstikkerne end at fortælle om situationen i dag ..." (Workshop 2021). Men den indbyrdes dialog afslørede også, at de fandt, at emner kan komme for tæt på nutiden. Inspektøren var fokuseret på at formidle i kontekst: "Vi kan fortælle bagsiden af bagerens travlhed ved bageren. Men ikke med 1970'erne – det er for tæt på." (Workshop 2021). Refleksionen kom på baggrund af en af julegruppedeltagernes fortælling om, at som bagersøn havde han oplevet stor kaos hvert år til jul omkring 1960'erne. Bageren, som inspektøren henviser til, er fra 1885.

Workshopen afslørede interesse for at ville diskutere, hvad det er, museet formidler, hvilke beslutningsgrundlag, der ligger bag, og at religion er et meningsfuldt perspektiv. Deltagerne bemærkede, at levet religion formidles i løsrevne "øer" på museet, at det som regel formidles som traditioner, og at der bliver foretaget fravalg. En af deltagerne pointerede, at det er nødvendigt, at medarbejderne på museet taler om museets valg og fravalg. Ikke blot omkring religion, men også på et overordnet niveau: Giver formidlingen indtryk af at være den historiske sandhed? Som museumsformidlere og museum er der ikke kontrakt på den historiske sandhed: "Vi bryster os tit af at være historisk korrekte ... Men det er snarere det, der er historisk muligt, det har vi belæg for ... det er ikke en sandhed, det er en mulighed" (Workshop 2021).

De personlige erfaringer med julen fyldte i workshoppens dialoger. Der blev talt om egne traditioner, og hvordan det har indflydelse på indstillingen til at arbejde med julen på museet. De beskrev samstemmende, at julen var fællesskabende, og at det viste man for eksempel ved at sætte lys eller pynt i vinduerne. En bemærkede, at det var en måde at vise sin tro på, og henviste til en erfaring fra et udenlandsophold, der blev den mest julede jul nogensinde, med al mulig pynt – fordi hun var langt hjemmefra. I samtalerne var fokus på handlingerne og følelserne forbundet med julen, men det værdimæssige blev der kun talt ganske lidt om. En af deltagerne bemærkede, at de personlige perspektiver med julen fyldte (for) meget i snakken. Det blev anslaget til det planlagte fokus på faglighed og personlige værdiers betydning. Her slog de fast, at fagligheden og historisk viden er vigtig, men at eget forhold til julen også har betydning. Fagligheden har betydning for

de formidlingsvalg, der bliver truffet, som eksempelvis når sang inddrages i undervisningsforløb, fordi vedkommende har en baggrund som musiklærer, men at vedkommende selv er glad for at synge, er også vigtigt. Nødvendigheden af at forholde sig reflekteret til sig selv blev italesat af en af deltagerne, så: "... kan man ikke være ægte formidler, hvis ikke man vedkender sig selv" (Workshop 2021). Faglige grænser og personlige værdier spiller sammen, hvilket kom til udtryk i en dialog omkring de forskellige aktørroller, som indgår i levende historie, hvor forskellige strategier bliver taget i anvendelse. En strategi er at lægge distance til fortællingen – at det handler om en fra omgangskredsen, ikke en selv. Eksempelvis når en rolle som fattig mor kræver, at man forsøger at sælge sit barn, for at få råd til mad: "Jeg vil ikke sælge et barn, som rolle ... jeg kunne ikke være troværdig i rollen som fattig mor, som velnæret mig, for fortællingen handler jo om den ultimative desperation ... jeg fortæller om en, jeg kender, i stedet". En anden strategi er at knytte historien sammen med dragten: "Jeg kan gøre det, når jeg er iklædt dragt. Jeg tager en rolle på – så kan jeg godt være troværdig enke i Eilschous bolig" (Workshop 2021).

Workshoppens vigtigste konklusion blev udtalt gennem et ønske fra deltagerne om, at der bliver skabt rum for museumsansatte, så de kan have mere værdibaserede dialoger for herigennem at få nye perspektiver på eksisterende arbejde; det kunne være religion, som et ud af flere perspektiver. Der burde også sættes tid af til at diskutere, hvordan museet egentlig formidler jul. Deltagerne i workshoppen pegede på, at det er vigtigt at have dialog kollegaer imellem for at skabe forandring/udvikling, og at det foregår, hvor alle er lige, som de oplevede det i workshoppen. Deres ønskescenarie er faciliterede fora med plads til værdibaserede diskussioner. Formålet ville være, at kollegaer indbyrdes får skabt fælles forståelse på tværs af museet.

Museumsansattes rolle

Der er grund til at dvæle ved museumsansattes rolle. De ansatte i Den Gamle By skaber museet. Både de fysiske rammer, formidlingen og alt der imellem. De har forskellige fagligheder og personligheder, der har betydning for de valg, der træffes.

Tempoet er højt, og museumsfolk er generelt gode til at konceptudvikle formidling og oplevelser, hvilket blev demonstreret under workshoppen.

Men hvor gode er de til at vende blikket indad: på egen praksis, egne værdier – i forhold til den formidling de leverer?

Workshoppen efterspurgte tværfaglige rum, hvor der ikke er noget der er rigtigt eller forkert, hvor der kan ske en meningsforhandling mellem ansatte. Holdningen blandt workshopdeltagerne var, at når kollegaer med forskellige uddannelsesbaggrunde mødes, vil de både erfare hinandens synsvinkler og finde fælles mening. Men de kan også blive klogere på eget ståsted og egne værdier.

Forhandlingen mellem faglighed og personlig overbevisning skinner igennem, den foregår hele tiden. Når man som museumsfaglig alligevel finder det nødvendigt at markere sit sekulære og videnskabelige syn på eksempelvis julens traditioner, som eksempelvis under workshoppen, så kan det handle om ønsket om at opretholde den sekulariserede museumsformidling, hvor religion er en privatsag (Schütze 2014, 230f).

Museumsansatte foretager valgene, i hvad og hvordan der bliver udstillet og formidlet. Museumsansatte ved, at museumsgæsternes tolkninger kan være mangeartede, men overraskes og frustreres over, at der er så stor forskel på, hvad den ansatte ved, og hvordan det kan tolkes af gæsterne. Hvilke redskaber har museet? Hovedfokus bliver let, om museet har forklaret sig *godt nok*, eller om der skal formidles endnu mere.

From Being about Something to Being for Somebody er overskriften på Stephen E. Weils artikel fra 1999, der undersøger potentialerne for transformation af amerikanske museer. Her gør han det klart, at indleder museet en forandringsproces, så kan man ikke nøjes med at ændre på en ting, der må kompenseres eller ændres andre steder i organisationen (Weil, 1999, 244). Ændres museets perspektiv, så vil det medføre behov for andre kompetencer og erfaringer, både fagligt og formidlingsmæssigt (Weil, 1999, 251). Omsættes Weils erfaringer til et ønske om, at religion skal være et perspektiv i museets arbejde, så vil der opstå behov for andre kompetencer på museet. Er løsningen kollega(er) med religionsfaglig baggrund? Faglighed betyder afgjort noget for, hvilke perspektiver der kommer til at tone formidlingen (Schütze, 2014, 213). Som det blev slået fast i workshoppen med ansatte fra Den Gamle By, så er det ikke den enkelte, der gør museet – det gøres i fællesskab. Som workshopdeltagerne gav udtryk for: Ønsker man at skabe nye samtaler på museet for museumsgæster med afsæt i religion, så må det ske på tværs af museet. Løsningen er nok derfor ikke udelukkende at ansætte en religionshistoriker og overlade ansvaret for religion på museet til vedkommende.

Hvad betyder det endvidere for museets ansatte, at museet er en offentlig institution, der navigerer inden for rammerne af et officielt sekulært blik, der inddeler verden i en sekulær og en religiøs sfære (Schütze, 2014, 213f.)? Med et museum, der agerer i en sekulær sfære, så vil det nødvendigvis betyde, at religion indgår så lidt som muligt på museet. Måske fravælger man det endda bevidst. Det skete eksempelvis i forbindelse tilblivelsen af særudstillingen *Et somalisk hjem i Danmark*, hvor museumsansatte over for hinanden understregede, at det *ikke* handlede om religion (*Et somalisk hjem*, 2021).

Endelig så kan det have betydning, at også den enkelte museumsansatte opfatter religion som privat. At vedkommende personligt synes, at religion hører privatlivet til og derfor ikke hører hjemme på museet, både af hensyn til sig selv, men også af hensyn til museets gæster. De indledende uformelle samtaler over frokostbordet og workshopen gav indikationer på, at ansatte har forskellige grænser. De delte gerne egne ritualer og traditioner. Men hvilke personlige værdier, der ligger bag, det blev der ikke talt om. Men dialogerne afslørede også, at de ansatte er villige til at udfordre disse grænser, fordi de finder religion et interessant og underbelyst perspektiv.

Konklusion

Religion har altid været en del af den danske kultur, så derfor er det nærliggende, at Den Gamle By også formidler religion. Måden, det sker på, er ofte ved at formidle traditioner som eksempelvis julen. Baggrunden for fraværet af eksplicit religionsformidling på museet kan forklares med en sekularisering, som de kulturhistoriske museer har til fælles. Religion og tro opfattes som et privatanliggende.

I spørgsmålet om, hvordan museers udstillinger med afsæt i religion kan bidrage til nye samtaler om livet og samfundet, har en erfaring været, at både ansatte og museumsgæster finder religion relevant og vigtigt som en del af museets formidling. De ansatte er nysgerrige på emnet og efterlyser muligheder for at udforske religionsperspektivet kollegaer imellem. Museumsgæster (grupper, der besøgte julen) synes af forskellige grunde, at religion er vigtig af formidle. Både som en del af danskernes kulturhistorie, men også i ønsket om, at museet bidrager til en samfundsmæssig debat, omkring forskellige forståelser af religion.

Religion er en del af samfundets virkelighed. Historisk set så har religion haft skiftende betydning for samfundets udvikling og for det enkelte menneske. Det giver mening at formidle den del af livet også som det, det er: religion. Det handler ikke om, hvad der er rigtigt eller forkert, men snarere om at gå sin formidlingsstrategi efter i sømmene og spørge: Hvorfor er det lige, at vi ikke taler om religion?

Værktøjskasse

Værktøjskassen forsøger at samle en række af de vigtigste erfaringer og spørgsmål, der er blevet rejst i artiklen. Spørgsmålene afspejler den aktuelle situation, når Den Gamle By, uden religionsfaglig baggrund blandt det faste personale, sætter sig for at have fokus på religion. Spørgsmålene er stillet op som tips og råd med det formål at give erfaringer videre til andre kulturhistoriske museer, der ønsker at sætte fokus på religion i museets formidling.

Værktøjskasse		
Tips og råd (hvad)	Metode (hvordan)	Årsag (hvorfor)
Sæt fokus på religion blandt medarbejderne	Begynd at tale om religion på museet.	At religion/tro er en privatsag, er så indbygget, at vi ikke opdager det.
Spørgsmål: Findes der religionsfaglighed på museet? Er der ansatte, der har særlig interesse for emnet? Hvornår bliver genstande tillagt religiøse betydninger? Hvornår taler de ansatte gerne om religion, og hvornår viger de uden om? Hvilke personlige holdninger har de ansatte til det at formidle religion på museet?		

Kvalificer dialogen på museet ved at etablere et fælles sprog omkring måden, der tales om religion på.	Inviter religionsfaglige eksperter til at besøge museet. På landets universiteter findes religionsfaglig ekspertise, der gerne bidrager med viden og sparring.	Et manglende fælles sprog på museet, manglende viden og usikkerhed omkring, hvordan man håndterer religionsbegreberne, skaber fejlkommunikation og en holden fast i "plejer".

Spørgsmål:

Hvad er levet og levende religion?

Hvordan overfører man religionsfaglighed til museal praksis?

Hvad kan religionsperspektivet åbne op eller lukke ned for?

Undersøg eksisterende udstillinger for religiøse symboler.	Efterspørg indsigter fra religiøse forkyndere. Inviter den lokale præst, lama, imam, sikh, rabbiner m.m. til at gå med rundt på museet.	Erfar, hvad styrede blikke på udstillinger kan betyde for forståelsen af eksisterende udstillinger.

Spørgsmål:

Hvad får de inviterede øje på?

Hvad betyder det for oplevelsen af eksisterende udstillinger, at der findes religiøse symboler, og dermed andre fortællinger i udstillingerne?

Lær udstillingerne at kende gennem jeres gæster. Hvad betyder deres tolkninger for egen praksis? Omfavn indsigterne.	Inviter særskilte grupper til at opleve museet. Rekrutter én eller flere grupper til at observere og tale om konkrete udstillinger med fokus på religion.	Museumsgæsternes oplevelser af udstillingerne er helt deres egne. Der kan være helt andre måder at forstå formidlingen af genstande og udstillinger på.

Spørgsmål:

Hvordan oplever de inviterede museets udstillinger?

Hvad får udstillingerne dem til at tale om?

Hvordan tolker de det, de ser?

Hvad gør deres oplevelser ved egen forståelse af museets formidling?

Skab rum og rammer til at tale om formidlingsvalg og værdier, uden fokus på etablering af konkrete udstillinger etc.	Inviter kollegaer til tværfaglige dialogmøder. Prioriter en ekstern facilitator. Lad religion indgå som et særligt perspektiv.	At dele erfaringer og indsigter med kollager, der sætter fokus på samspil mellem faglighed og personlige værdier, som afsæt for formidlingsudvikling, der rummer religion.
Spørgsmål: Hvordan spiller vores fagligheder sammen? Hvordan påvirker personlige livserfaringer vores arbejde? Hvilke andre måder kan man formidle religion på, hvis det ikke skal være som tradition? Hvordan honorerer vi, at gæster gerne vil vide mere om religion og tro i udstillinger? Hvordan honorerer gæsterne, at museet formidler religion i udstillinger?		

Litteratur

- Buggeln, Gretchen, Crispin Paine og S. Brent Plate Editors. *Religion in Museums. 2017*, Bloomsbury.
- Falk, John. H. og Lynn. D. Dierking. 1992. *The Museum Experience*. Whalesback Books.
- Hein, George E. 2006. Museum Education. In S. MacDonald, editor. *A Companion to Museum Studies*. Oxford: Blackwell Publishing.
<http://www.george-hein.com/downloads/MuseumEdBlackwellHein.pdf>
- Ingvorsen, Jens og Anna Wowk Vestergaard. 2019. *Julen i Den Gamle By 1625 – 1974*. Upubliceret materiale til medarbejdere. DGB
- Laursen, Anneken Appel, Danielle Guldmann Sekwati og Simone Søndergaard Bertelsen. 2017. Nu er vi en del af Danmarkshistorien, *Nordisk Museologi 2*: 70-87. <https://journals.uio.no/museolog/article/view/6348>
- Paine, Crispin. 2013. *Religious Objects in Museums: Private Lives and Public Duties*. Bloomsbury.
- Schütze, Laura Maria. 2014. *En fornemmelse for migration. Sted, materialitet og religion i udstillinger på Immigrantmuseet og Københavns Museum*. Københavns Universitet.

Weil, Stephen E. 1999. From Being about Something to Being for Somebody: The Ongoing Transformation of the American Museum. *Daedalus* 128, no. 3: 229–58. <http://www.jstor.org/stable/20027573>.

Wollentz, Gustav, Anna Hansen, Martin Brandt Djupdræt og Lasse Sonne. Editors. 2021. *Museet som ett socialt rum och en plats for lärande*. Jämtli Förlag. https://www.dengamleby.dk/fileadmin/Viden/Increased_Learning_through_Social_Spaces_ebook.pdf

Digitalt materiale

Et somalisk hjem, 2021. Interview med museumsinspektør Anneken Appel Laursen om skabelsen af udstillingen Et somalisk hjem i Danmark. En del af læringsmaterialet i projektet. <https://samtidreligion.au.dk/religion-paa-museum/eksempler>

Kilder/upubliceret

Åbygård plejehjem, 2021, upubliceret log og lydoptagelse

Gruppebesøg, 2020, Nørremarkskirken, upubliceret log og transskription

Gruppebesøg 2020, Dialogtrænet, upubliceret log og transskription

Gruppebesøg 2021, Arabiske mænd, upubliceret log og transskription

Gruppebesøg 2021, Kulturkristne kvinder, upubliceret log og transskription

Gruppebesøg 2021, Katolsk gruppe, upubliceret log og transskription

Gruppebesøg 2021, Havnearbejdere, upubliceret log og transskription

Gruppebesøg 2021, Somaliske kvinder, upubliceret log og transskription

Workshop 2021, udskrift